

Lev Nikolajevič Tolstoj.

(Spisal *Ivan P—.*)

Pred dobrimi desetimi leti je v | ruskega romanopisca, Leva Nikolajeviča
 zapadni in srednji Evropi pač | Tolstega, a vendar so bila že več let
 le malokdo poznal najboljšega | poprej izšla najboljša njegova dela, ka-

Grof Lev Nikolajevič Tolstoj.
 Narisal Jos. Germ.

tera so mu pridobila nesmrtno ime. | »Ano Karenino« in »Polikuško«, če
 Kdo izmed nas je tedaj poznal njegovo | tudi je v zapadnoevropskih slovstvih le
 »Rodbinsko srečo«, »Vojno in mir«, | malo del, ki bi se mogla primerjati ž.

njimi? Po umetelni sestavi so morda nekateri francoski in nemški romani bolj dovršeni, nikakor pa ne po notranji vsebini, po izraženih idejah. Zapadna Evropa je imela tedaj za najboljšega ruskega pisatelja Turgenjeva, ki se pa s Tolstim ne more primerjati. Turgenjev je živel največ na tujem, v Nemčiji in Franciji, bil je znan z evropskimi pisatelji: zato ni čuda, da so dobro poznali njegova dela. Tolstoj pa je živel le v Rusiji, večji del življenja je prebil na svojem posestvu, v Jasni Poljani. V tujini je bil le malo. Občeval je na potovanju z nekaterimi zapadnimi slovstveniki, a trajnega znanja ni sklepal ž njimi. Ime njegovo je bilo torej neznano. Znanje ruskega jezika tedaj še ni bilo tako razširjeno, kakor je sedaj. Rusko slovstvo so poznali največ jezikoslovci. Drugače je seveda sedaj, ko je ruščina moderni jezik in se je uče tudi nasprotniki slovanstva. Tolstoj je pred nekoliko časom skoro hipoma zaslovel. In dandanes se prelagajo njegova dela v razne evropske jezike. Nekateri krajše povesti so preložene tudi v slovenščino. Nemci imajo že po več prevodov njegovih del.

Pa tudi v Rusiji niso iz prva prav cenili tega veleuma. Njegova dela so se zdela mnogim nekako nova, duh, ki veje v njih, mnogim ni ugajal: vedeli niso, ali bi ga hvalili, ali grajali. Ker so bili bolj vajeni francoskih pisateljev, zato niso razumeli grofa Tolstega — Rusa. Posebno zapadnjakom, kakor se jim pravi, nikakor ni ugajal Tolstoj. Bil je preveč samostojen, premalo v zvezi z drugimi ruskimi pisatelji. Zaradi tega je njegovo ime tudi v domovini prav zaslovelo še le v novejšem času. Poslednja leta pa govoré povsodi o Tolstem. Zanj se zanimajo slovstveniki in neslovstveniki, omikanci in preprosti

ljudje. Med prostim narodom niso doslej še nobenega boljšega ruskega pisatelja tako cenili, kakor Tolstega. On govori »mužiku« prav do srca.

Kakor trdi heraldično delo Dolgorukega, priselili so se predniki grofa Tolstega pred več stoletji iz Nemčije v Rusijo. Iz početka so se imenovali »Dick«, pozneje pa so porusili svoje ime v »Tolstoj« (t. j. debel). Zgodovinsko to ni še popolnoma dokazano. Dolgoruki je menda slišal, da so tako pripovedovali, in po tem je zapisal to mnenje. Saj ne vemo natančno niti stoletja, v katerem bi se bili priselili njegovi predniki na Rusko. Grofovski naslov je dobila Tolstega rodbina še le za Petra Velikega. Tedaj sta živela brata Ivan in Peter Andrejeviča Tolsta. Bila sta oba privrženca cesaričinje Sofije in sta duševno delovala ter pomagala, ko je počila ustaja »strelcev«. Ko sta videla, da je zmagal Peter, pridružila sta se hitro carju, ki jima je vse odpustil. Vendar Petru Andrejeviču baje car ni nikdar zaupal popolnoma. Nekoč mu je pri slovesnem kosilu odkril lasuljo, potrkal mu na plešasto glavo in rekel: »Glavica, glavica, ko bi ne bila ti tako prebrisana, jaz bi te bil dal odbiti.« Zaradi prebrisanosti in omike je car jako cenil Petra Andrejeviča. Izročal mu je važne posle, razna poslanstva. Ko se je bil carjevič Aleksej sprl z očetom, poslal je car Petra Andrejeviča, naj ga poišče. Našel ga je zares v nekem gradu blizu Neapolja. Pregovoril je carjeviča, da se je vrnil v Moskvo, češ, da mu je oče vse odpustil. Sodišče pa, katero je sklical car, obsodilo je carjeviča na smrt. Težavno je pa bilo izvršiti to obsodbo. Narod pripoveduje, da je to stvar prevzel Peter Andrejevič in usmrtil car jeviča.

Ta prvi grof Tolstoj je imel sina Ivana Petroviča, čegar sin je pa bil Andrej Ivanovič, praded slavnega pisatelja. Oče Levu Tolstemu je pa Nikolaj Iljič, kateri se je udeležil vojne 1812. l. kot podpolkovnik. Ko so sklenili mir, odpovedal se je Nikolaj Iljič vojaški službi. Bil je, kakor pripovedujejo, lep mož, ki je pa jako potratno živel in zaigral jako mnogo. Bogata ženitev ga je rešila iz dolgov. Pisateljova mati Marija Nikolajevna Volkanska je bila izmed najstarejših in najbogatejših rodbin v Rusiji. Lepa ni bila, in ko je vzela Nikolaja Iljiča, tudi ni bila več mlada. Vzela se nista iz ljubezni, temveč zaradi gmotnih ozirov. V zakonu sta pa živela vendar srečno, kakor so pripovedovali ljudje.

Grof Lev Nikolajevič Tolstoj se je rodil na posestvu »Jasnaja Poljana« dne 9. septembra 1828. leta. Hiša, v kateri se je pisatelj rodil, ne stoji več. V četrtem desetletju našega veka je pogorela. Le dvenadstropni krili sta ostali od velikega poslopja. Ti krili sta se pa poslednja leta tudi že prezidali tolikokrat, da nista več taki, kakoršni sta bili poprej. Kako je preživel mladost, opisal je v povestih »Detstvo«, »Otročestvo« in »Junost«. Stariši so mu umrli jako zgodaj. Posebno ganljivo je opisal Tolstoj smrt materino. Omenjene povesti so njegovo prvo delo, katero se je priobčilo, in kažejo nam že nenavadnega pripovedovalca, h krati pa tudi moža, navdanega z jako nežnimi čustvi.

Lev Tolstoj je imel za domačega učitelja Nemca Karola Mauerja. Tedaj je bila v Rusiji navada, da so imeli tujce za domače učitelje, Nemce in Francoze. Od tod pa tudi izvira, da je skoro vse rusko razumništvo odgojeno po tuje. Ta tuja odgoja pa ni vselej prav ugajala slovanskemu duhu. Na Tolstega

ni imel ta tuji učitelj toliko moči, kolikor so jih imeli učitelji na druge Ruse. Takoj v mladosti pa ga je vzbujala ruska priroda, vnemalo vse, kar je bilo domače, če tudi ni zametaval dobrih tujih stvari.

Po smrti starišev je vzgajala dečka, njegove brate in sestro teta, grofinja Osten Sacken. Leta 1843. je odšel Lev Nikolajevič na vseučilišče v Kazan, kjer se je učil prava in orijentalških jezikov. V Kazanu je ostal tri leta, učenja pa ni dovršil. Orientalških jezikov se tedaj ni dosti naučil, kakor je nekoč sam priznal. Bolj se je zanimal za pravo. Posebno so ga zanimala predavanja profesorja Meyerja. Ta profesor mu je dal nalogo, naj primerja Montesquieu-jev »L'esprit des lois« s Katarininim načrtom. Tolstoj se je lotil z vso gorečnostjo tega dela, druge predmete pa je zanemarjal. Zato ni mogel napraviti vseučiliških izkušenj, kakoršne so bile tedaj vsako leto. Njegova starejša brata sta bila že odšla iz Kazana, bil je torej osamljen v tem mestu. Nekega dne je povezal vse svoje reči in odpotoval na posestvo v Jasni Poljani. Tukaj so se potem vršili oni prizori, katere je pisatelj tako lepo opisal v povesti: »Utro Pomeščika«. Mladi grof Tolstoj je že tedaj gojil človekoljubne ideje, katere so nekaka rdeča nit v vsem njegovem življenju in pisateljskem delovanju. Ta povest nam dokazuje, da se pisateljevo mišljenje ni premenilo bistveno, kakor sodijo mnogi presojevalci njegovih del: samo ideje, katere je že v mladosti gojil, bile so mu z leti tudi jasnejše. H krati je pa vedno bolj spoznaval vzroke sedanje društvene bede. Ko je prišel domov, bila mu je prva skrb, da si je dobro ogledal razmere svojih kmetov. Takoj mu je bila glavna naloga, da je skrbel za blaginjo teh ljudi.

Težilo ga je pa to, da zaradi neskušnosti niti prav vedel ni, kako bi se lotil te velike naloge.

Želja, da bi se česa naučil, gnala je mladega Tolstega v Peterburg. L. 1848. se je vpisal na tamošnjem vseučilišču. V kratkem je napravil izpit iz kazenskega prava. Življenje v ruski prestolnici mu ni posebno ugajalo. Prišla je pomlad, Tolstega je mikalo lepo preprosto življenje na kmetih. Mladenič je zapustil mestni prah in se zopet preselil v Jasno Poljano. A doma ni ostal dolgo. Bil je še preživ, prenemiren, mikalo ga je, da bi videl več sveta. Njegov brat je odšel na Kavkaz. Leva pa iz prva ni vabilo vojaško življenje. S svojega posestva se je preselil v Moskvo, kjer je jako veselo živel. Ko je pa pri neki priliki zaigral mnogo denarja, odločil se je, da pojde na Kavkaz. Za častniško mesto ni mislil takoj prositi, hotel je ostati zasebnik. Njegov sorodnik Ilija Andrejevič pa ga je pregovoril, da se je vpisal k vojakom. V Tiflisu je napravil častniško izkušnjo in stopil v lahko topničarstvo. Življenje na Kavkazu je mladi Tolstoj opisal v »Kazakih«. Ta roman je vzbudil pozornost nekaterih prijateljev slovstva. Na Kavkazu pa bi bili Čerkesi Tolstega skoro ubili: ujeli so ga in odpeljali v gore, kakor pisatelj sam opisuje v povesti »Kavkaški jetnik«.

Tudi krimske vojske se je udeležil grof Tolstoj. Bil je v bitvi pri Črni in v Sebastopolju. Dogodke v Sebastopolju je opisal Tolstoj sam. Njegovo delo ima veliko zgodovinsko vrednost, poleg tega pa je pisano tako zanimivo, da je pomenljivo tudi za leposlovca. Prvi del tega spisa, »Sebastopolj v decembru«, je čital s posebnim veseljem car Nikolaj. Vladar je dal pisatelja takoj predstaviti iz četrte utrdbe, ki je bila v največji

nevarnosti. Tolstoj bi bil rad postal krilni pobočnik velikega kneza Mihajla Nikolajeviča. Ta želja bi se mu bila tudi izpolnila, ker so ga jako cenili generali: toda zložil je bil neko pesem, s katero se je zameril prednikom. V tej pesmi je smešil generale. Pesem se je hitro prikupila vojakom, ki so jo v taboru radi popevali. Naravno je torej, da so zvedeli zanjo tudi poveljniki. Ko so zvedeli, kdo jo je zložil, ni mu bilo več misliti, da bi se mu želja izpolnila. Ko so sklenili mir, poslovil se je grof od vojaškega stanú.

Leta 1860. je potoval v Nemčijo in Italijo. V Nemčiji se je hotel pred vsem seznaniti s šolstvom. Ogledoval je pa tudi dobrodelne in druge naprave. Dne 8. junija je odpotoval iz Tule. Preko Peterburga se je peljal s parnikom v Stettin, od tod je pa potoval v Berlin. Tukaj je poslušal predavanje Droysena in Dubois-Reymonda. Ogledal si je tudi muzeje. Najbolj pa je grofu v Berlinu ugajalo rokodelsko društvo. V tem društvu predavajo prvi berolinski učenjaki. Posebno je ruskemu pisatelju prijala navada, da delavci nimajo le prilike poslušati slavne može, temveč da smejo tudi povpraševati, česar ne vedó. Tu omenjamo, da grofu Tolstemu sedanje učenje po šolah ne ugaja zaradi tega, ker morajo učenci učitelja le poslušati, povpraševati pa ga ne smejo. V nekem spisu pravi, da je to tako, kakor bi bila šola zaradi učitelja, ne pa zaradi učencev. V berolinskem rokodelskem društvu pa je bilo prav po njegovem ukusu.

Nezadovoljen pa je bil Tolstoj, ko je obiskal znanega pedagoga Diesterwega, ravnatelja učiteljskega. Nadejal se je, da bode našel moža obširne omike, ki ima pravi razum za otroško dušo, a našel je moža, ki je učil in odgajal mladino po določenih odrevenelih načelih,

ki niso bila primerna niti za izobraževanje duha, niti za oblaževanje srca. Z berolinskimi šolami sploh Tolstoj ni bil posebno zadovoljen. Našel je mnogo manj, nego je pričakoval.

Iz Berolina se je peljal Tolstoj preko Lipsije v Draždane, kjer je tudi ogledaval šole in se preveril, da tudi tukaj ni vse tako popolno, kakor si je mislil. V Draždanih se je sešel z nemškim pisateljem Auerbachom. Občujoč med seboj sta pisatelja kmalu spoznala, da se njujini nazori precej vjemajo. Iz Draždan je šel Tolstoj v Eisenach in Wartburg. V juliju je bil v Kissingenu. Na vsem potovanju se je bavil z raznimi študijami, posebno pridno je čital pedagoška dela. V svetovnoznanem kopališču se je seznanil z Julijem Fröbelom in njegovimi deli. V Kissingenu je zvedel, da ga njegov brat z jedino sestro bolan čaka v Sodenu. Hitel je k njima in potem spremljal brata na jug, kamor je šel iskat zdravja. Bolezen pa se je bratu shujšala in umrl je v Yèresu pri Nizzi.

Po smrti ljubljene brata Nikolaja je pisatelj nadaljeval svoja potovanja. Prepotoval je pol Italije, šel v Švico, Marseille in Pariz. V Parizu je obiskal Mihaela Turgenjeva in več drugih Rusov. Iz Pariza je potoval v Bruselj in London; v teh dveh mestih je tudi občeval z raznimi učenjaki in pisatelji. V aprilu 1861. l. je bil zopet v Nemčiji. Obiskal je Weimar in si ogledal Götthejevo hišo. Seznanil se je z Lisztom. Ogledal je tudi weimarske otroške vrte. Ti vrtili so mu jako ugajali, in sklenil je v Jasni Poljani osnovati podobne šole, v katerih deluje bolj učitelj, nego knjiga, in v katerih se ne gleda le na duševno, temveč tudi na telesno odgojo. V Jeni se je seznanil z mladim matematikom Kellerm, katerega je vzel seboj v Rusijo.

To potovanje grofa Tolstega je najznamenitejše, če tudi ni potoval samo takrat. V Švici je bil grof tudi že 1857. l. in je v povesti »Luzern« lepo opisal jeden dogodek v hôtelu Schweizerhofu ob Luzernskem jezeru. Pred hotelom je igral majhen ubog mož na gitaro in popeval. Bogati gostje so ga hiteli poslušati, a naposled so se mu celo posmehovali, ne da bi mu kaj dali. Jedinii glavni osobi omenjene povesti, knezu Nehljudovu, kateri je bil menda grof Tolstoj sam, smilil se je ubožec. Peljal ga je v hôtél; natakár jima je pokazal sobo za navadne goste. Nehljudov je naročil šampanjca, potem se pa prijazno razgovarjal z ubožcem. Natakárji so se posmehovali ubogemu pevcu. To je Nehljudova ujezilo, zahteval je, naj ja peljejo v gospodsko sobo. Izgovarjali so se, da je soba zaprta. Nehljudov jih ni poslušal, prijel je pevca, peljal ga v gospodsko sobo in posadil k mizi poleg bogate angleške gospe, ki je tukaj sedela s svojim soprogom. Anglež se je zaradi tega nekaj jezil proti natakárju, potem pa odšel s soprogo. Nehljudov je že pričakoval, da ja vržejo iz gostilne, kar se pa ni zgodilo. Ubožec je v pogovoru razložil knezu, da je bil v nekaterih krajih celo v nevarnosti, da bi ga zaprli zaradi prosjačenja.

Ta dogodek je jako preprost, a vendar moramo Tolstemu priznati, da je jako značilen za sedanjo omiko. Z ognjenimi črkami, pravi pisatelj, morali bi zgodovinopisci sedanjega časa zapisati ta dogodek. Ta dogodek ima mnogo večji pomen, nego drugi dogodki, ki se zapisujejo v časnikih in zgodovinah. Dogodek, ki se je pripetil dné 7. julija v Luzernu, nov je popolnoma in čuden in kaže slabe strani sedanje dôbe človeškega razvoja. To je dejanje, ne v zgodovini človeških dejanj, temveč v

zgodovini napredka in olike. Ta ne-človeški dogodek bi se ne bil pripetil v nemški, francoski ali italijanski vasi: zakaj pa se je pripetil v kraju, kjer so olike, sloboda in enakost dognani do najvišje stopinje, v kraju, kjer se zbirajo olikani ljudje najolikanejših narodov? Zakaj nimajo človeškega čustva za osebno dobro delo ti ljudje, ki se tako radi ponašajo s človekoljubjem? Zakaj ti ljudje, ki skrbé v svojih palačah, na taborih in v družbah za neoženjene Kitajce v Indiji, za omiko v Afriki, ki snujejo društva za poboljšanje vsega človeštva: zakaj ti ljudje nimajo v duši prvotnega čustva ljubezni človeka do človeka? Mari nista tega čustva izpodrinili častiljubje in sebičnost? Mari nasprotuje olike preprosti ljubezni do bližnjega? Je-li mari to enakost, za katero se je prelilo toliko nedolžne krvi in storilo toliko zločinov? Mari morejo biti narodi srečni samo z besedo enakost? Kaj je ta enakost pred zakonom? Mari se vse življenje vrši v okrožju zakonov? Le tisočeri del življenja spada pod zakone, vse drugo pa se vrši v okrožju npravnosti in družbenih nazorov. Kakšna enakost je to, če ima že lepše oblečeni človek sebe za višjega? Morda je ona država slobodna, kjer zapró — če tudi le jednega — človeka, ki dela,

kar mora delati, da ne umrje od gladu, ne da bi komu kaj škodoval? — Olike je dobra reč, barbarstvo pa je zlo; sloboda je dobrota, sužnost pa je zlo. A kdo more določiti, kaj je sloboda, kaj despotizem, kaj civilizacija, kaj pa barbarstvo? Kdo je bolj človek in kdo bolj barbar: ta lord, ki je zagledavši umazano obleko pevčev od jeze bežal od mize in za trud pevcu ni dal niti najmanjšega dela svojega imetja, lord, ki sedaj pokojno sedi v svetli, mirni sobi in premišljuje o kitajskih dogodkih in sodi, da je opravičeno tamošnje pobijanje, ali pa mali pevec, ki celo v nevarnosti, da ga zapró, hodi že dvajset let po gorah in ljudi razveseljuje s petjem in nikomur nič ne škoduje, katerega so pa danes žalili in se mu posmehovali?

To so glavne misli, katere je grof Tolstoj razvil v tej povesti. Iz njih se jasno vidi, da že v svoji mladosti ni bil slep za slabe strani sedanje olike. Spoznaval je dobro, da sta olike in sloboda prevečkrat le lepi besedi, za katerima se skriva kaj drugega. Tu v Švici je videl, da se svet klanja le denarju, da ne zna prav ceniti niti prave poezije. Nekako nevoljen na vso olike — civilizacijo — se je povrnil grof Tolstoj v rusko domovino. (Dalje.)

Na tuji zemlji.

I.

Dórni zapustil svoj raj, domovja slovenskega mesta,
Tebe zapustil, moj rod, v krilu sem drage zemljé.
Danes na tujem oko željno mi uhaja čez góre
V daljno deželo mirú, kjer mi je cvela mladost.
Kakor nikoli poprej razvnemajo dušo spomini:
Vse, kar veselja užil, kar sem trpljenja izpil.

Lev Nikolajevič Tolstoj.

(Spisal *Ivan P—.*)

(Dalje.)

Do potovanju po Nemčiji je grof Lev Tolstoj jel pre-mišljati, kako bi povzdignil omiko kmečkega prebival-

stva. V Jasni Poljani je osnoval šolo po svojih načelih. V teh šolah se ni učilo tako, kakor drugodi, da bi namreč učitelj razlagal, učenci pa ga tiho poslušali. Marveč on se je le pogovarjal prav po domače z učenci, ki niso sedeli po klopéh, ampak po stoléh, pri mizah in pri peči. Domačih nalog niso izdelovali učenci.

Knjige so imeli vse v šoli. V šolo je večkrat prišel grof sam. Najzanimivejše je bilo, kadar so otroci pisali kako povest. O vsem so se poprej resno pogovorili. Vsakega, tudi najmanjšega učenca opazka je nekaj veljala. Ko so se pomenili, jeli so pisati in večkrat

je Tolstoj sam pisal ž njimi. Ko so spisali, presojevali so povesti, in grofu se je še dobro zdelo, če je kak desetleten deček na njegovem delu našel kako napako. Grof je tedaj izdajal po-

seben list »Jasnaja Poljana«, v katerem je razvijal nazore svoje o ljudskem izobraževanju. Nekateri spisi iz tega lista so objavljeni v pisateljevih zbranih delih.

Tudi v sosednih selih je osnoval grof posebne šole. Vseh je bilo dvanajst. Glavno vodstvo je imel Nemec Keller, katerega je bil grof pripeljal seboj iz Nemčije. Pomagali so pa grofu tudi razni moskovski dijaki.

Vse te šole so kmalu ponehale,

a ni znano, zakaj. Morda je grof spoznal, da njegova učna metoda ni bila prava.

L. 1862. se je grof Tolstoj oženil in od tedaj živi skoro nepretrgoma v Jasni

Janez Šubic, slikar, u. l. 1889.

(Po fotografiji.)

Poljani. Njegova žena Sofija Andrejevna je hči znanega moskovskega zdravnika dr. Andreja Börsa. Njen oče je bil Nemec in protestant. Njena mati pa je bila pravoslavne vere, in zatorej je tudi ona vzgojena v pravoslavju. Grof je še v Moskvi zahajal v hišo omenjenega doktorja. Dr. Börs je pa imel tudi posestvo petdeset vrst od Jasne Poljane. Na tem posestvu se je vršil oni prizor, ki ga popisuje Tolstoj v »Ani Karenini«. Levin je namreč z začetnimi črkami razkril svoje srce in Kitty ga je takoj umela. Grofinja se baje še danes čudi, kako je mogla takoj uganiti omenjeni dve črki. Drugi izmed rodbine niso vedeli, katero hčer misli vzeti grof, menili so, da starejšo. Ko je prosil za Sofijo, ni mu je izprva hotel oče dati, še le na odločno prigovarjanje je privolil v ženitev.

Grof in grofinja se razumeta dobro. Grofinja prepisuje dela svojega moža in jih jako občuduje, če tudi se poslednji čas ne vjema prav ž njegovimi nazeri. Posebno pa skrbi grofinja za gošpodarstvo. Ona hrani imetje za otroke, ona zahteva od založnikov nagrado za dela svojega soproga. On sam se itak ne briga za gošpodarstvo. Otrôk imata živih devet; najmlajša hčerka Vanja je stara še le tri leta. Vseh otrôk je bilo šestnajst. Po nazerih se vjemata z očetom le tretji sin, Lev, ki se uči zdravilstva, in pa druga hčerka Maša. Poslednja dela, kakor oče, po več ur na polju in skrbi za povzdigo npravnosti med kmečkim prebivalstvom. Starejši hčeri pišeta za očeta in znata posebno dobro pisati v francoščini. Odgovarjati na razna pisma ni majhna težava, zakaj grof dobiva pisma v petih jezikih. Na vsako pismo se odgovori v tistem jeziku, v katerem je pisano. — Že več let pa grof malo boleha. Presilni naporji oslabili

so mu zdravje. Posebno učenje grščine in hebrejščine je upehalo njegove moči. Teh dveh jezikov se je učil že prileten. Hebrejščine se je poprijel, da se seznani s svetim pismom v izvirniku in s talmudom. Učil ga je neki rabinee. Da bi se okrepčal, kupil je v samarski guberniji posestvo, na katerem se je potem zdravil s kumisom (kobiljim mlekom.) Še sedaj pije kumis in je zaradi tega poklical v Jasno Poljano Baškirec, ki zna pripravljati to pijačo. Baškirec stanuje s svojo rodbino v posebni, iz protja spleteni koči blizu gosposkega doma.

Grof živi poslednja leta jako preprosto. Poleg pisateljevanja, s katerim se bavi jako marljivo, opravlja tudi razna telesna dela: kosí, orje, seje, ker mu je prav telesno delo najbolj važno. On tudi ni mož, ki bi znal samo drugim dajati nauke, temveč ravna se sam po njih. Ni podoben tistim narodnjakom, ki priporočajo domačo narodno obleko, sami pa hodijo v frakih in belih rokavicah. Tolstega obleka je jako preprosta. Navadno nosi široke hlače, zatlačene v težke čevlje, srajca čez pas prepasana pa mu visi čez hlače. Na glavi ima lahko kmečko platneno kapo. Vsa hišna oprava pri Tolstem je preprosta. Njegova delavska soba se ne loči mnogo od sobe kakega dijaka. Na steni visé slike ruskih pisateljev Turgenjeva, Grigorjeviča, Gončarova, Družinina in Ostrovskega. Teh pet pisateljev je s Tolstim sodelovalo pri mesečniku »Sovremeniku«. Sicer je pa vse jako navadno v stanovanju, zofa in nekaj stolov. V njegovi knjižnici so dela ruskih, nemških, francoskih, angleških in italijanskih pisateljev; največ je knjig od klasičnih pisateljev, pa tudi bogoslovskih je precej. Poleg tega se tu dobé tudi prevodi njegovih del, katere so

mu doposlali. Najlepša je češka izdaja zbranih njegovih del.

Kakor je preprosta njegova obleka in oprava, prav tako je preprosto njegovo vedenje. Kmetje govoré ž njim kakor z dobrim prijateljem. Rekajo mu navadno le Lev Nikolajevič. Za grofa ali svetlost ga ne nazivlje nikdo, zakaj tega naslova ne sliši rad, kakor sploh ničesar, kar bi ga spominjalo na njegov stan. On je povsem demokrat, prijatelj ljudstva; nikakor ne priznava, da bi bili plemenitaši, bogatini ali omikanci kaj več nego drugi navadni ljudje.

V Rusiji je letos velik glad. V mnogih gubernijah nimajo ljudje nič jesti. Naravno je, da se tak človekoljub, kakoršen je Tolstoj, zanima za stradajoče ruske brate in premišljuje, kako bi se jim pomagalo. V »Ruskih Vjedomostih« je priobčil spis, v katerem pozivlje vse razumništvo, naj hiti na pomoč stradajočim. Priporoča, naj se hitro pozvé, koliko je treba žita v vsaki guberniji in koliko ga je v zalogah. Tako se bode zvedelo, je-li v Rusiji dovolj žita ali ne, in če ga ni, naj se nemudoma nakupi v Ameriki, v Indiji ali pa v Avstraliji. Tolstoj opominja, naj se za potrebne statistične pozvedbe ne trati preveč časa. Razumniki naj si razdelé delo, vsakateri naj obhodi nekaj krajev, in kmalu bode brez velikih pisarij vse potrebno statistično gradivo pri rokah, nato pa se takoj začne nakupovanje žita.

Ta poziv velikega ruskega pisatelja je res imel precej uspeha, če tudi se ni toliko storilo, kolikor je želel. A on sam se je hitro lotil dela. Šel je po selih pozvedovat, ali imajo dovolj živil, pošlal je na okrog tudi svoje otroke. V krajih, kjer je lakota, osnoval je javne jedilnice, v katerih on ali hčere njegove opravljajo vse delo in strežejo stradajočim. Pisatelj pa pri tem tudi

kmete v potrebnih rečeh poučuje, zakaj ne zdi se mu dovolj, da se ljudstvo le za letos preskrbi z živili, temveč hoče, da se tudi za bodočnost odvrne taka nesreča. Zato treba povzdigniti narod duševno in telesno. In Tolstoj je res mož za tako veliko nalogo: on občuje preprosto s kmeti in zato pozna njih napake. Poleg tega jim daje s pridnostjo, z varčnim življenjem in radodarnostjo lep vzgled. Nekateri moške ga posnemajo, če tudi nimajo iste gorečnosti. Da so v poslednjem času pomoč za stradajoče bolje uredili, to je v precejšnji meri prav njegova zasluga. Oblastva sama še niso prav vedela, kako bi se lotila te težavne naloge, dokler se ni oglasil naš pisatelj. Zatorej se ga bode ruski preprosti narod dolgo spominjal kot velikega dobrotnika, kakor se ga bode razumništvo spominjalo kot velikega in duhovitega pisatelja.

Kritika se gotovo ni bavila še z nobenim ruskim pisateljem toliko, kolikor s Tolstim. V Rusiji imajo že, rekli bi, celo novo literaturo o njem, pa tudi v zapadni Evropi se je poslednja leta jako mnogo pisalo o njegovih nazorih. Nemci, Francozi in Angleži, pa tudi slovstveniki drugih narodov so mnogo pisali o slovečem možu. Navzlic temu pa moramo reči, da se dela tega pisatelja dosedaj še niso dostojno ocenila. Vsako njegovo delo nam pokaže, da ga slovstveniki poprej še niso prav umeli. Zaradi tega se tudi mi ne bomo ponašali, da smo izrekli popolno in pravo razsodbo o tem pisatelju.

Tolstoj je nekak poseben slovstveni značaj, pisatelj posebne vrste, ki se ne dá primerjati drugim. V njem so našli nekateri ideje Schopenhauer-jeve in Rousseau-jeve, drugi ga primerjajo celó z Voltairejem. Toda čim natančneje ga

ogledamo, tem bolj spoznamo razloček med njim in temi modroslovci. Tolstoj je v največji meri to, kar se imenuje slovstveni značaj. Vse, kar je pisal, to je izvirno, duševno jako dobro predelano in premišljeno. On ima svoj zlog ali svojo pisavo, svojo domišljijo, svoje nazore o svetu in svojo vero. V prvi vrsti je realist, to je pisatelj, ki ljubi istino, resnico. Nobeden drug pisatelj ne sega v povestih tako globoko v človeško življenje, kakor on; skoro nobeden ne zna tako bistro opazovati človeškega značaja in ga tako naravno opisati, kakor on. Ravno tako resnično pa nam slika tudi podobe iz prirode. Njegov zlog in jezik je čisto naraven, nič ni umetnega in ponarejenega v njem. V Tolstem odseva mišljenje ruskega naroda, zato pa tudi Nerusi ne moremo lahko razumeti njegovega duha, posebno onim, kateri poznajo samo zapadno kulturo, zdi se Tolstoj nekako tuj.

Od francoskih realistov ga loči to, da je slikal značaje in prizore brez določenih načel; on opisuje vse preprosto in čisto naravno. Nikakor ne razteguje, tudi ne krči po sili opisovanja, temveč piše, kakor mu teče beseda. Velika prednost njegova pa je, da ni izbiral v svojih romanih pred vsem izprijenih značajev za junake, da ni slikal raznih umazanih prizorov, kakor n. pr. Zola. Njegova pisava je izvečine čista, in mnoga dela njegova dá lahko ruska mati svojim otrokom v roke. Njemu niso veljala sama umetnostna pravila, češ, umetnost je sama sebi namen¹⁾ in ji je zatorej marsikaj dovoljeno, kar ne pospešuje npravnosti, marveč on priznava in poudarja v slovstvu npravna načela in pravila. Grof Tolstoj obsoja ostro gole kipe, ki se stavijo po večjih mestih na javnih krajih, in sploh vse,

kar utegne vzbujati pregrešno poželenje. Pisatelju je glavna dolžnost, da pospešuje s spisi npravno, krepostno življenje in ljubezen do bližnjega, narodu pa kaže pravo pot do sreče. To njegovo hrepenenje je rdeča nit, ki nekako veže in druži v celoto vse njegovo pisateljstvo. V prvih delih se seveda to njegovo teženje ne opaža tako jasno, toliko bolj pa v poznejših. Vidi se mu, da je opazoval brez predsodkov življenje, da je uporabljal svoje in drugih izkušnje, zaradi tega so postajali njegovi nazori vedno jasnejši. Po nazorih Tolstega mora umetnost in znanost pospeševati le pravo in lepo npravnost. Zato ni on nikakor vesel sedanjega »modernega« napredka, ki je narod spravil iz prvotne preprostosti in ga vodi sedaj večkrat na napačna pota, posebno v mehkužnost.

Pri našem pisatelju se opaža neka dvojna smer. Na jedni strani je globok mislec, na drugi mož — prijatelj praktičnega življenja. Tako je vrgel od sebe knjige in postal vojak. Po končani vojaški službi se je lotil zopet raznega učenja. Sedaj živi sicer kot prosti kmetovalec, bavi se pa tudi z najvišjimi vprašanji modroslovja in umetnosti. Njegov najvišji smoter je bil vedno ta, da bi našel resnične višje nazore o svetu. Nagibal se je sedaj na jedno, sedaj na drugo stran. Naposled si je pomagal iz dvomov s tem, da si je sestavil nauk o neki višji in čistejši npravnosti — kakoršno si je sam mislil.

V njegovih prvih knjigah »Detstvo«, »Otročestvo« in »Junost« se ta dvojna narava še ne opaža toliko, jasneja je že v njegovih pripovedkah iz vojaškega življenja in s Kavkaza, napravila je pa zlasti v velikih romanih »Vojna in mir« in »Ana Karenina« dva stalna spomenika v ruskem slovstvu,

¹⁾ Prim. »Dom in Svet« l. 1888., str. 66 i. dr.

dokler ni privrela do nekega vrhunca v poslednjih delih velikega pisatelja, »Krajcarski sonati«, »Juliju« in pa razpravi »Čto djelat?« Poslednja dela Tolstega se v slovstvenem oziru tako visoko ne cenijo, kakor gori omenjena velika romana, pisatelj sam jih višje ceni, ker so v njih izraženi nazori, za katerimi je težil vse življenje.

Tolstega povesti »Detstvo«, »Otročstvo« in »Junost« morejo se primerjati prvemu poglavju Göthejevega »Dichtung und Wahrheit«, samo da so mnogo svežeje in živeje in brez učene, literarnozgodovinske primesi. Kako živo je opisan vojak, aristokratični oče z zakrivljenim nosom, fin, hladen, miren, pa vendar ne brez sentimentalnosti, ravna joč se vedno natančno po šegi; potem pa nežna mati z očmi, polnimi dobrote in ljubezni. Nič slabše kakor oče in mati junaka teh povesti — Irtenjeva, opisani sta ostra guvernanta Mimi ali Marija Ivanovna in sestra Ljubočka pri klavirju, divji brat Volodja in nemški domači učitelj v podloženi suknji, strežaj Foka, zvesta, pošena služkinja Natalija Savišnja in drugi. Vse te osebe so točno naslikane, pa vendar brez pretiranja. Pisatelj nam jih kaže jako preprosto, prav tako, kakor so živele in mislile. Tolstoj je v vseh delih pravi mojster v opisovanju mišljenja in sploh duševnega delovanja svojih oseb. Pisatelj nam ne vriva svojega razsodka o svojih junakih, ampak rajši jih pusti, da čisto in naravno mislijo in govoré; iz tega lahko posnemlje čitatelj nauk in sodi o njih dejanjih.

Kakor osebe, prav tako živo in preprosto opisuje pisatelj življenje in delovanje v hiši in zunaj hiše, pedantični domači uk, sprehode, igre, lov, selitev v Moskvo. Najlepše in najganjlivejše je pa popisal rano smrt in pogreb svoje

matere. V teh treh novelah se je jako lepo pokazala idealna stran pisateljeva, njegovo teženje po vzorih.

Dragocene so one pisateljeve povesti, v katerih opisuje vojaško življenje in pa življenje na Kavkazu. Iz teh povestij spoznaš takoj, da jih je pisal vojak, ki vojaškega življenja ne pozna le iz knjig, temveč iz izkušnje. V teh povestih je pa Tolstoj tudi pokazal vso lepoto ruskega jezika. V teh povestih se kaže jasno razloček med pravim junaštvom preprostega ruskega vojaka in pa prisiljeno hladnokrvnostjo kulturnega človeka. Poslednji prikriva z raznimi zviti besedami svojo strahopetnost, prosti ruski vojak pa se še sramuje govoriti o dobrih lastnostih, katere ima v resnici. Pisatelj je opazoval poleg olikancev, ki so prišli na bojišče zaradi kakega reda, zaradi odlikovanja, zaradi dobre plače, tudi take može, ki so bili v nramnosti, poštenosti, hrabrosti res junaški, veliki. V tem oziru so posebno znamenite povesti iz obleganja Sebastopolja. Po teh povestih je rusko občinstvo v prvič spoznalo življenje ruskega vojaštva, spoznalo ruskega vojaka lepa, pa tudi slaba svojstva. Poprejšnji pisatelji so spoznavali vojaštvo največ iz knjig ali pa pri paradah, zato ga tudi niso mogli prav opisovati. Tolstoj pa je uničil vse izmišljene podobe in ustvaril nove po resnici. Kdor čita te povesti, omili se mu pisatelj zaradi svojega srca in duha.

Kavkaške povesti imajo še drugo posebnost. Iz njih spoznamo, kako je znal grof Tolstoj poleg vojaškega življenja natančno opazovati in resnično opisovati prirodno lepoto in življenje preprostih prebivalcev na Kavkazu. Tolstoj ni prvi, ki je v ruskem slovstvu slikal Kavkaz, vendar ga ni nihče pred njim kazal tako naravno. V obče ima Kavkaz

poseben pomen za rusko slovstvo. Koliko povestij in pesmij ima rusko slovstvo, katerim je snov vzeta iz kavkaškega življenja! Spominjamo le na Puškinovega »Vjetnika na Kavkazu«, Lermontovega »Demona« in »Junaka našega časa«. V teh delih pa se kažejo ti kraji tako, kakor skozi barvano steklo. Vsak pisatelj je bolj vpletal svoje mišljenje v pripovedovanje, nego je predstavljal prave krajevne posebnosti. Do Tolstega so imeli celó Rusi napačne pojme o kavkaških gorah, še-le ta jih je — rekli bi — odkril širnemu svetu.

V »Kazakih« nam slika pisatelj jako naravno junaka Olenina, ki je zapravil polovico svoje imovine, potem se pa odpravi brez pravega namena na Kavkaz. Nastanil se je ob Tereku med tamošnjim kozaškim prebivalstvom. Tukaj je hotel popraviti svoje življenje, približati se zopet prirodi. Lepa kozaška deklica Marijana mu je vzbudila željo, da bi jo dobil za ženo, a vse njegovo prizadevanje je bilo brezuspešno: rajši je imela preprostega kozaka Lukačko. Pisatelj razkriva v tej povesti prav lepo

in mično nepoplačeno Marijanko, katero mora čitatelj ceniti mnogo više, nego omikanega Olenina. Tudi spoznava Olenin sam, da je ta nedolžna deklica po srcu svojem ali po npravnosti mnogo nad njim, ki je že toliko poskusil med svetom, in baš to ga loči od nje. V tej povesti je hotel pisatelj očitno zagovarjati preprosto prirodo pred olikanim kulturnim življenjem. Pokazati je hotel, da je človek tem srečnejši, čim manj se je oddaljil od prirode, čim preprosteje živi. Kako lepo pa nam tudi v tej povesti grof Tolstoj slika kavkaško prirodo in tamošnje življenje, kavkaške gore, vasi, lov, petje in ples! Vidi se, da je on sam zares ljubil prirodo z vsem srcem. — V drugih povestih pa nam pisatelj ravno tako lepo kaže, da prave sreče ni iskati v razkošnem življenju, temveč najdeš jo le v preprostem rodbinskem življenju, v skrbi za svojo družino. To je idealna podlaga njegovima velikima romanoma »Vojna in mir« in »Ana Karenina«, pa mični povesti »Rodbinska sreča«, ki je v prevodu znana že tudi nam Slovencem.

(Konec.)

Na tuji zemlji.

IV.

Gemno, oblačno nebó in žalostne mègle po górah,

Dèžja nevdržni naliv — to naj je zima pri vas?

Vzdrami se, tožni moj duh, na pot črez goré Apeninske:

Jeden še zimski večer morava žiti domá! —

Sneg po doléh in bregéh, ž njim v dalji goré so zastrte,

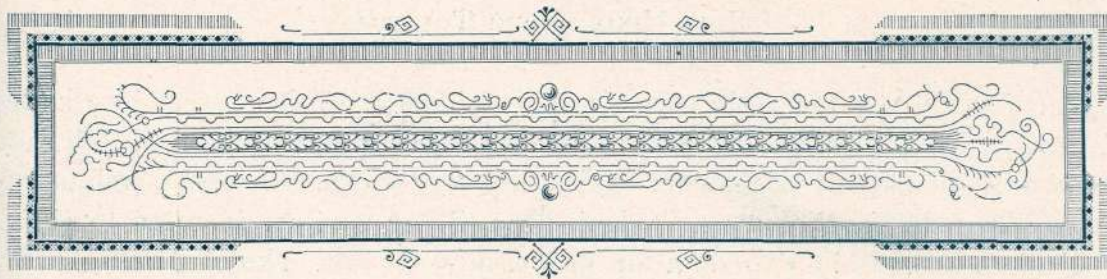
S snegom zastrta ravan, holm je in sléharni grič

Zvon je na vasi odpel, umóknili njega odmevi,

Zvezde nebeške vabèč, da zablesté na zemljó .

Zláti njih žar je razlit po holmih in snežnih ravninah.

Grič in sléharni holm z biseri ves je posut. —

Lev Nikolajevič Tolstoj.

(Spisal *Ivan P—.*)

(Konec.)

Povest — roman! Kolikokrat pišejo in čitajo povesti in romane, ne da bi se zavedali, kaj delajo, kaj hočejo!

Čitatelj želi navadno le zabave, prijetnosti, užitka, kratkočasje: čim več prijetnosti je užil, tem boljši se mu zdi povest ali roman. Pisatelji vedó to prav dobro, zato se trudijo večinoma za to naslado, da zanimajo, da je vse ganljivo, da dražijo ne samo čustva, ampak večkrat tudi živce. No, o tem se dá premnogo pisati, kakor da bi mogel tu vse povedati ob kratkem.

Tolstoj se ni udal takemu pisateljevanju in ni pisal povestij, romanov za samo zabavo. Njemu je povest slika ali zrcalo človeškega življenja, ali človeške zgodovine, za katero veljajo večni pravni zakoni. — V tem duhu je pisan zlasti njegov veliki roman »Vojna in mir«, ki je izšel v l. 1865. do 1868. Tolstoj je posegel globoko v zgodovino in v življenje ter oboje v obče resnično popisal, razven onih stvari in spletk, katere podtika prav po krivici katoli-

čanstvu, in kar je treba nad vse obžalovati.¹⁾

V novejšem času je za Rusijo začetek sedanjega stoletja najvažnejša dôba. Kolika nevarnost in groza ji je pretila, ko je šel proti severu Napoleon I. z ogromno vojsko! Pa tudi kako srečno in slavno so odvrnili Rusi sovražnika! Zato je ta

dôba mikala pisatelja, ki si želi važnih dogodkov, raznih značajev in zanimivih oseb.

»Vojna in mir« je gotovo izmed najznamenitejših slovstvenih del vseh narodov sveta. Skoro brez uspeha bi iskali v drugih slovstvih kaj podobnega. Velikega pomena je za onega, ki hoče poznati razvoj Rusije. Ne moremo pa ob kratkem opisati, kaj je vsebina

tega dela. Zakaj jako obširno je in obsega štiri precej velike zvezke. Ta

¹⁾ Kako malo je poznal Tolstoj katoliško cerkev, pokazal je prav v tem romanu. Neka gospa (Helena grofica Bezuhova) se hoče ločiti od svojega moža. V ta namen jo dá naš pisatelj v roke nekemu jezuvitu, ki jo pripravi v katoliško cerkev. Sedaj pa premišlja ta »katoličanka«, katerega drugega moža bi vzela. — Kako neresnično je to, v katoliški veri nemogoče, vé

Dr. L. Toman, u. l. 1870.

(Po fotografiji.)

roman je velika, vsestranska slika ruskega življenja ob Napoleonovih vojnah. Pisatelj nam je naslikal ta čas z nenavadno natančnostjo, pokazal tedanje življenje v gosposkih dvorinah in na bojiščih, na ulici in v rodbini, v mestu in na kmetih; z izborna natančnostjo in pozornostjo slika veliko število oseb. Čitajoč to delo se moraš kar čuditi velikemu duhu pisateljevemu.

V tem romanu ni nobenega pravega junaka. Pisatelj nalašč ni hotel staviti nobene osebe — rekli bi — na čelo, da bi se v njej kazala usoda njegove dežele. Ne priznava nobenega junaka, temveč le ruski narod v skupnosti, nobene posamične volje, temveč neki občni ali skupni, zgodovinski zakon, skupno narodovo težnjo, kateri se vse drugo pokori. Veliko število oseb je naslikal pisatelj nenavadno podrobno, celó v malih stvareh, pa prav v tem se razodeva njih mišljenje. Predstavil nam je francoskega cesarja Napoleona I. in pokazal njegovo nadarjenost. Vendar v resnici tudi ta mož ni čisto samostojen, ampak ravna po nekem višjem zgodovinskem zakonu. Grof Peter Bezuhov izraža v tem romanu značaj ruskega naroda tedanjega časa, knez Andrej Volkonski pa svetovno izkušnega kavalirja na vrhuncu svojega življenja, sebičnega, ki hladno presojuje vse le po svojem dobičku. Prvi je v vsem omahoval, poslednji pa prišel tudi v nasprotje z lastnimi nazori. V starem Nikolaju Volkonskem je naslikan ruski aristokrat iz prejšnjih časov, ki je bil značajan, če tudi je imel mnogo slabostij. Med ženskami je Marija, sestra kneza Andreja, vzorni, Nataša pa bolj

vsak katoličan. Zato moramo obžalovati toliko neprevidnost ali pa nevednost pisateljevo, kakor tudi n. pr. izraz: »Svetih očetov družbe Jezusove«.

Op. uredn.

istiniti izraz ženskega srca. Napaka tega velikega dela pa je, da je čitatelj zaradi velikega števila oseb in raznih podrobnostij kar zmešan, in mora torej jako pazljivo čitati, ako hoče vse umeti. Roman torej ne spada med lahko berilo. Navadno ugaja čitateljem še le v drugič. To je tudi krivo, da prva francoska izdaja ni imela pravega uspeha, še le druga se je Francozom prav priljubila. Jeden izmed prvih francoskih slovstvenih zgodovinarjev se je izrazil, da je to najboljši roman, kar se jih je še kdaj pisalo. V »epilogu« še le se razvidi pravi namen tega velikega dela: pisatelj je hotel pokazati vzor nravnega in srečnega rodbinskega življenja.

Ravno isti namen, kakor »Vojna in mir«, ima tudi drugo veliko delo pisateljevo: »Ana Karenina«. V njem je združil prav za prav dva romana: v prvem opisuje ljubezen Ane Karenine in Alekseja Vronskega, v drugem pa Konstantina Levina in Kiti Ščerbacke. Oba romana pa je pisatelj združil s tem, da je Kiti sestra Darilje Oblonske, Ana pa sestra Štefana Oblonskega. Dejanje obeh romanov se godi deloma na kmetih, deloma v Moskvi in Peterburgu. V obeh je naslikano življenje tako imenovane višje družbe.

Štefan Arkadjevič Oblonski, visok ruski uradnik in plemenitaž, sprl se je s svojo soprogo, ker je imel znanje z guvernanto v hiši. Razpor je prišel tako daleč, da je soprog poklical svojo sestro Ano iz Peterburga, da ga spravi s soprogo, kar se je na videz posrečilo. V resnici pa mu je bilo srce njegove soproge Ane Karenine vendar le odtujeno. Seznanila se je kmalu z elegantnim častnikom, grofom Vronskim, kateri je šel za njo v Peterburg. Svetu se je pregrešno znanje razkrilo pri neki dirki v Krasnem Selu, ko je grof Vronski pal

s konja in se je Ana zaradi tega silno vznemirila. Žena sama je priznala to grešno znanje možu, ki jo je potem izkušal spraviti na pravo pot, ne da bi dosegel namen. Zapeljivec pa se je sramoval tega dejanja in se hotel usmrtiti. Toda krogla ga ni dobro zadela. Odpoval je z Ano Karenino v Italijo. Ko sta se povrnila v Rusijo, jela se je Ana kesati greha, a ni imela več dosti npravne moči, da bi se povrnila na pravo pot: vrgla se je pod kolesa železničnega vlaka. Nasproti se je pa Levin oženil s Kiti Ščerbacko in ž njo živel v srečnem zakonu večinoma na kmetih. Tolstoj je tako pokazal posledice nenavnega in nerednega, kakor tudi rednega življenja. Ta roman je zato pomenljiv, rekli bi, poučen za npravno življenje.

Poslednja leta je posebno Tolstega povest »Kreutzerjeva sonata« napravila mnogo hrupa. Zaradi te povesti so nekateri celó trdili, da je pisatelj jako bolan na umu. A dasi je v njej kaka stvar res pretirana, vendar ne kaže, da bi pisatelj ne bil premislil svojega spisa. Pisatelj je v njej hotel dokazati, da je podlaga srečnemu življenju tudi v zakonu le npravnost, zdržnost, zmernost, ne pa strast in potratnost. Obsoja ostro sedanje mehkužno življenje v boljših vrstah, razkriva rane brez obzirov, razkazuje vire, iz katerih izhaja zlo, in pojasnjuje, da današnja olika, tudi zdravništvo, jako pospešuje nenavnost. Zaradi tega si je pa nakopal pisatelj nevoljo mnogih olikancev, zlasti zdravnikov in žensk. Začeli so kričati, da hoče odpraviti zakon in uničiti človeški rod. Treba je bilo, da je sam pisatelj pojasnil svoje nazore in dodal povesti neko razlago. Iz te razvidimo, kateri so njegovi pravi nazori, posebej o veri in o zakonu.

»Socijalno vprašanje« je dandanes jako pereče. Ž njim se bavijo razni veliki duhovi. Marsikaj se je priporočalo. Naravno je torej, da se grof Tolstoj peča tudi s tem vprašanjem. Preiskaval je, kaj je vzrok revščine v velikih mestih. Prišel je do prepričanja, da je treba predrugčiti sedanje življenje, sicer ni pomoči. Sama dobrodelnost ni še dovolj. Jeden izmed glavnih vzrokov je, da se ljudstvo preveč steka v mesta, in da hoče vsakdo le lahko živeti. Ljudstvo se je preveč oddaljilo od prvotnega preprostega življenja. Razumništvo in sploh boljši stanovi pa ne morejo nič uspešnega storiti, ker so po sedanjem društvenem redu preveč oddaljeni od nižjega prebivalstva. Omikani človek ne more sam priporočati drugim, naj delajo, ko sam lenobo pase. Nižje prebivalstvo ima namreč za delo samo telesno delo in zatorej misli, da pasejo lenobo oni, ki ne delajo telesno. Zaradi tega grof Tolstoj priporoča vsem telesno delo; le tako se bodo stanovi zbližali in bodo mogli omikanci dobro vplivati na drugo prebivalstvo. On ne priznava, da ima vsakdo pravico do svojega imetka, ampak pravi, naj bi se uravnalo imetje po vzgledu prvih kristijanov. Ti so imeli vse skupno. V tem se strinja z nauki mnogih zapadnih družboslovcev. Po njegovem mnenju je denar največ kriv sedanjih neugodnih družbenih razmer. Denar je pripomogel, da so nekateri naredili druge za sužnike. Potemtakem bi bilo treba kar denar odpraviti.

Da bode čitatelj bolje umeval, omenjamo, da se nahajajo prav pri slovan-skih narodih naprave, ki so podobne onim napravam, za katere se navdušuje grof Tolstoj. Če so jele propadati, krivo je temu pač le to, da je jelo giniti preprosto življenje prejšnjih časov. V

Rusiji so se jele iz nova snovati za druge prav po načelih tega ruskega pisatelja. V njih vlada npravstveno, zdržno, preprosto življenje in ljubezen do bližnjega. Te zadruga sedaj dobro uspevajo, in ljudje v njih se čutijo srečne.

Kaj naj rečemo o verskih nazorih našega pisatelja? Tolstoj ni nasproten veri, marveč kaže njeno veliko, nepresegljivo moč za javno in zasebno življenje. Krščanska vera mu je nekako ravnilo za življenje, Kristusov nauk in vzgled sta mu najbolj vzvišeni stvari v človeški zgodovini.

A on ni bil vedno takega mišljenja. »Živel sem med svetom 55 let in v teh sem bil — razven 14—15 let prve mladosti — nihilist in sicer v pravem pomenu besede, to je, nisem imel nikake vere. Pred petimi leti (torej l. 1878.) mi je prišla vera v nauk Kristusov, in moje življenje se je mahoma predrugačilo. Nisem želel več tega, kar sem želel poprej, in česar nisem želel doslej, tega sem si želel sedaj.«

Vendar pa moramo, žal, pristaviti, da njegovo krščanstvo ni pravo krščanstvo. On si ustvarja svojo vero, krščanstvo po svojem kopitu. On se ne ozira na cerkev, katera hrani pravi nauk, ne ozira se dovolj na zgodovino, on zlasti ne pozna katoliške cerkve in njenega duha, zato tudi ne pozna prave krščanske vere. Najjasneje se vidijo njegove zmote v dostavku h »Kreutzerjevi sonati«. Prav zato, ker ne umeva duha sv. pisma, pretiruje marsikaj. Črka je vedno le mrtva.

Dale bi se omenjati mnoge zmote v njegovih naukih, mnoga nasprotja, da je namreč tukaj nekaj trdil, a drugodi zopet tajil, mnoge neresnice: toda za to bi bilo treba skoro posebnega spisa. Kdor pozna dobro vero katoliško, po-

jasni si takoj te žalostne pesnikove zmote, za manj zvedenega so pa tudi vsaj nekoliko nevarne. Škoda, da išče Tolstoj resnice pri raznih pisateljih, ki so jo le zatemnili in zamešali, ne pa pri temeljitih katoliških pisateljih.

Za javno življenje mu velja načelo: »Ljubi svojega bližnjega!« Ako bi ljudje ravnali po tem načelu, bili bi vsi srečni, med narodi bi ne bilo vednega sovraštva in nasprotovanja.

Trezen in veljaven slovstvenik piše o njegovem verskem mišljenju: »Da bi pač izvrstni novelist popustil misel, kako bi neki dal krščanstvu drugo podlago, kakor jo je dal Kristus sam! Saj je krščanstvo dajalo 18 stoletij narodom srečo in jih oblaževalo. Da bi pač hotel preučevati namestu Emersona, Maksa Müllerja, Tiele-ja in drugih novopogan-skih verstvenih modroslovcev, namestu domišljij in sanj ruskih krivovercev — nauk rimsko-katoliške cerkve in pa dela krščanskih socijalnih politikov resnobno, temeljito in po pravem redu! Spoznal bi, da je bilo svetu že davno znano to, kar je pravega v njegovih »peterih Kristusovih zapovedih«, da jih torej ni bilo treba še le najti. Spoznal bi tudi, da njegovi popravki in dostavki, katere je povzel iz naukov kvakerjanov, pije-tistov in Rousseau-a, nikdar ne bodo spravili današnjega sveta na boljšo pot.«¹⁾

Dasi je marsikaj krivega v njegovih naukih, tudi nemogočega, pretiranega, vendar mu radi priznavamo, da ima dobro voljo, da se trudi za resnico, da razodeva moški značaj in ga utrjuje v čitateljih. Takih pisateljev dandanes ni mnogo, zato se Tolstoj med njimi res odlikuje.

¹⁾ A. Baumgartner v »Stimmen aus Maria Laach« 1889, str. 85, 86.

